

Sárosi-Blága Ágnes

Agrártevékenységre alapozó, alternatív közösségszerveződési forma vidéki térségben

A tanulmány tárgyát egy Székelyföldön belül a Csíki-medencéhez, elsősorban háztáji gazdálkodási tevékenységhez kapcsolódó közösség szerveződési és működési modelljének elemzése képezi. A terepmegfigyelésre, valamint informális és interjú beszélgetésekre alapozó kutatás központi kérdése az, hogy a székelyföldi térség társadalmi és gazdasági folyamatainak kontextusában – ahol a szereplők erős, más térbeli struktúráknak a tagjai – hogyan, milyen tényezők mentén szerveződnek és változnak az újszerű, virtuális közösségek? Milyen társadalmi szerepük van? Milyen mértékben tekinthetők a globális hatásokra bekövetkező egyéni, családi, és lokális társadalmi válaszok, reakciók egy sajátos formájának? Az elemzés három résztemával foglalkozik: (1) szerveződést meghatározó tényezők, (2) a működési feltételek változása a COVID-19 vírushelyzet hatására, (3) a kapcsolódást meghatározó tényezők.

*Kulcsszavak: vidékfejlesztés, gazdálkodás, közösségszerveződés, társadalmi integráció
JEL – kód: O35, Q12*

Alternative form of community organisation based on agricultural activity in rural areas

The central question of the research, based on field observation and interviews, is how and by what factors do the novel virtual communities organize and change in the context of the social and economic processes of Szeklerland, where the actors are members of strong, different spatial structures? What is their social role? To what extent can they be seen as a specific form of individual, family and local social responses and reactions to global influences? The analysis addresses three topics: (1) factors determining organisation, (2) changes in the conditions of functioning in the context of COVID-19, (3) factors determining connectivity.

*Keywords: rural development, farming, community organisation, social integration
JEL – code: O35, Q12*

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.22>

Bevezető

2019 végén a Hargita megyei Csíki-medencében újszerű hálózati szerveződés indult Facebook felületen, „Csíki kiskertés mozgalom” név alatt. Ennek elsődleges célja az, hogy a térséghez tartozó rurális településekről adok-veszek típusú hálózatba összekapcsolja azokat a személyeket, akik agrár termékek iránt érdeklődnek, valamint azok előállításával foglalkoznak. Nem kifejezetten vállalkozásokat szólít meg, hanem olyan személyeket, akik hobbi módra, vagy a saját család élelmiszerellátása érdekében zöldséget termesztenek, állatot tenyésztenek és a többletet szívesen felajánlják másoknak. Ehhez a hálózathoz bárki kapcsolódhat, aki saját háztartásában valamilyen többletet termel. Fontos megjegyezni, hogy nem egy üzleti szolgáltatásról van szó, hanem közérdekű kezdeményezésről. A hálózatnak közel 12 ezer tagja van a csíki térség 48 településéről.

Ennek az informális hálózatnak a sajátosságát az adja, hogy egy olyan térségben, ahol az együttműködés és a közösségi élet hagyományosan lokális (településszintű) keretekben szerveződik és működik, kísérletet tett különböző lokalitásokhoz tartozó személyek egy közösségbe való összekapcsolására. A hálózati szerveződésnek és az együttműködésnek ez a térségben újszerű modellje egész sor szakmai kérdést vet fel a közösség létrejöttére, működésére vonatkozóan.

2020 márciusától indult az a kutatás, amelynek keretén belül egy székelyföldi vonatkozásban innovatív, több településen élő embereket összefogó, agrárjellegű csere tevékenységre alapozó entitás, alternatív közösségsszerveződési forma sajátosságait elemzem. Ennek az entitásnak a kiindulópontját és működésének központi elemét a közösségi média képezi, de szerveződése és alakulása számos vonatkozásban kapcsolódik a fizikai térhez és az egymásról való személyes tudásokhoz is. A kutatásban és a tanulmányban ennek az entitásnak a megnevezésére a közösség szót használom, amely utal a működésre és a belső tudástermelésre, de fontosnak tartom jelezni, hogy nem egy klasszikus értelemben vett közösségről van szó, hanem egy olyan társadalmi innovációs, szerveződési formáról, amire nincs példa a székelyföldi térség társadalomtörténetében.

Többek között az információs technológia elterjedése, a közösségi média szerepének erősödése, az egészséges táplálkozás és a környezetbarát, fenntartható életmód iránti érdeklődést fokozó globális hatások a székelyföldi térség vonatkozásában is életre hívtak olyan új közösségeket és közösségsszerveződési formákat, amelyek több szempontból kutatói figyelmet érdemelnek. *(Ebben a folyamatban most már nem lehet figyelmen kívül hagyni a COVID-19 vírushelyzet társadalmi, gazdasági és környezeti hatásait sem.)*

Ezeknek az új közösségeknek kulcseleme a virtuális tér és a klasszikus közösségsszerveződési értelemben vett közös célok, érdeklődés, motivációk, tehát a tagok hasonlósága. Ugyanakkor egyre több struktúra esetében megfigyelhető egy olyan kettősség, amelyben a virtuális tér mellett a fizikai majdnem ugyanakkora, ha csak nem erősebb szerepet kap. Nyilvánvalóan ehhez hozzájárul az is, hogy mi az a közös elem, ami szervezi a közösséget, valamint az, hogy a működés jellegéből adódóan mekkora szerepe van a lokalitásnak. Tehát a közösség tagjai személyesen is ismerik egymást vagy sem, történnek interakciók a fizikai térben is vagy sem, és így tovább.

Ehhez a folyamathoz kapcsolódóan, tanulmányom tárgyát egy Székelyföldön belül a Csíki-medencéhez, elsősorban háztáji gazdálkodási tevékenységhez kapcsolódó közösség szerveződési és működési modelljének elemzése képezi. A 2020-ban induló és jelenleg is folyamatban lévő, elsősorban terepmegfigyelésre, valamint informális és interjú beszélgetésekre alapozó kutatás központi kérdése az, hogy a székelyföldi térség társadalmi és gazdasági folyamatainak kontextusában – ahol a szereplők erős, más térbeli struktúráknak a tagjai – hogyan, milyen tényezők mentén szerveződnek és változnak az újszerű, virtuális közösségek? Milyen társadalmi szerepük van? Milyen mértékben tekinthetők a globális hatásokra bekövetkező egyéni, családi, és lokális társadalmi válaszok, reakciók egy sajátos formájának?

A kutatási kérdések megválaszolása érdekében a virtuális térben történő interakciók megfigyelése mellett interjú és informális beszélgetések készültek a jelzett közösség olyan tagjaival, akik legalább egy éve csatlakoztak, és legalább két alkalommal bejegyzést tettek közzé vagy rendszeresen reagálnak más tagok bejegyzéseire a virtuális felületen. A szakmai kiindulópontot a nemzetközi és székelyföldi szakirodalmi anyagok, valamint a közösségsszerveződési modell székelyföldi társadalmi kontextusának elemzését segítő kutatások képezték (elsősorban a KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának kutatási anyagai).

A tanulmányt szerkezeti szempontból a bevezető, a szakirodalmi szempontokat tartalmazó, valamint az összegző fejezeten kívül három elemzési eredményeket bemutató részfejezet alkotja.

Szakirodalmi szempontok

A székelyföldi térségben többek között az internet térnyerésével, valamint globális hatások eredményeként elterjedt egy innovatív, újszerű közösségsszerveződési forma, amelyre nincs példa a térség társadalomtörténetében. Ez nem más, mint a digitális és a fizikai tér határán azonosítható közösségsszerveződési forma, amely egyedülálló módon társítja és használja a térségi minták tradicionális és új elemeit. Amint az már a bevezetésben említésre került, ennek az új jelenségnek a megragadására a közösség kifejezést használom, ugyanis egy olyan, székelyföldi vonatkozásban innovatív, több településen élő embereket összefogó, agrárjellegű csere tevékenységre alapozó entitás megfigyelésére és elemzésére vállalkoztam, amelyben a közös érdeklődés és az egész

csoportosulásnak a célja mellett nagyon fontos tényező a tagok egymásról való tudása, az egymásra figyelés, valamint a belső tudástermelés.

Amennyiben a közösségszerveződés irányából közelítjük meg a témát, fontos megemlíteni a társadalmi integrációs funkciót, valamint a hagyományos és a modern közösségek között azt a különbséget, amely alapján az állandó értékekkel, előre meghatározott identitásokkal, normarendszerrel rendelkező hagyományos közösségekhez könnyebb az egyéni kapcsolódás (Légmán 2012). Társadalmi integrációs kontextusban az egyén integrációs szintje mellett lényeges szempontot képez a meglévő identitásformák elfogadása, formálása, valamint az így kialakult közösség szerepe a tágabb értelemben vett társadalmi integrációs folyamatokban (Légmán 2012). A társadalmi integráció fogalmához szorosan kapcsolódik a reziliens közösségek fogalma: a reziliens közösségek kialakulásának fontos szerepe van az egyének kapcsolódási igénye, valamint a globális kihívásokkal szembeni lokális megoldások szempontjából is (Longstaff et al. 2010). Meglátásom szerint a tanulmányban vizsgált közösségszerveződési forma is egy lokális válasznak, megoldásnak tekinthető, amely szoros összefüggésben van a vidéki terek fölértékelődési folyamatával, és ilyen értelemben az új vidékfejlesztési paradigmával (például Van der Ploeg et al. 2015, Woods 2007, Almstedt et al. 2014).

Ebben a vonatkozásban nem csak a közösségszerveződési forma és a kialakult közösség figyelemreméltó, hanem az azt alkotó tagok sajátosságai is: jelentős részük kis földterülettel rendelkező hobbi-gazda, akinek a tevékenységét nem csak a profitszerzés motiválja. Az új vidékfejlesztési perspektívában a hobbi-gazdákkal és azok funkcióinak elemzésével foglalkozó kutatók ezt a célcsoportot a vidéki területeken történő változások kulcsszereplőinek tekintik (Sutherland 2019, Gennai-Schott et al. 2020, Holloway 2002). Úgy gondolom, hogy ennek a célcsoportnak a hivatkozott szerzők által kutatott és említett sajátosságai – önellátás, önfoglalkoztatás, elsősorban családi fogyasztásra termelés, kis földterület megművelése – az általam vizsgált közösség tagjaira is jellemzők, összefüggésben a székelyföldi térségre jellemző családi öfenntartó gazdálkodás hagyományos modelljével (KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának háztartásvizsgálatai 1999, 2004, 2011, 2013, Bíró 2019a). Ennek a modellnek meghatározó szerepe van a székelyföldi agrárinnovációs folyamatok elemzése szempontjából is (Bíró 2019b, Bíró és Sárosi-Blága 2020, Sárosi-Blága 2019). Összességében a tanulmányban elemzett társadalmiszerveződési forma vidékfejlesztési szempontból egy versenyképességi és innovációs tényezőt jelent: fentartható, környezetbarát mezőgazdasági tevékenységre alapoz, amely társadalmi és környezeti előnyökkel jár (Phills et al. 2008, Power 2010). A tagok, mint vidékfejlesztési kulcsszereplők közötti együttműködés, tudáscsere társadalmi tőkét general (Árnason et al. 2004, Burt 2000, Wiesinger 2007).

Videkfejlesztési vonatkozásban az elemzett közösség, közösségszerveződési modell, valamint a tagok sajátosságainak a különféle funkciói mellett, a közösség jellegéből adódóan fontos megemlíteni az alternatív élelmiszerhálózatok fogalmát is. Az elemzett közösség ugyanis sok szempontból választ jelent a helyi, egészséges élelmiszerek iránti igényre, amely a szabványosított élelmiszeriparral szemben erősödő globális trend hatása. Ez a hatás a Csíki-medencében is egyre erőteljesebben megmutatkozik például abban, hogy a településeken növekszik a helyi piacok száma, a helyi önkormányzatoknál egyre több magánszemély teszi hivatalossá a termelői státuszát, gyarapodik a hobbi kertészek száma, a közösségi médiában formálódnak különféle, alternatív értékesítési hálózatok. Ezt a folyamatot a szakirodalom a rövid ellátási lánc, valamint az alternatív élelmiszerhálózat fogalmakon keresztül tárgyalja, számos további fogalmat társítva hozzá, attól függően, hogy a folyamat gazdasági vagy társadalmi tényezőire fókuszál: például informális gazdaság, informális értékesítés (pl. Webb et al. 2009, Williams és Krasniqi 2018), kistermelők (Vorley 2013), helyi termékek (Tóth-Kaszás et al. 2017), társadalmi bizalom (Chen és Chen 2020).

A tanulmány tárgyát képező közösség tehát elemezhető az informális élelmiszerhálózatok kontextusában is, ahol székelyföldi vonatkozásban ennek az újszerű társadalmi szerveződési formának az előzménye a fentiekben már röviden említett családi öfenntartó gazdálkodási

modell, a csere és az egymástól való vásárlás, információszerzés informális modellje, a lokális közösségi hálózatok (család, szomszédság, kaláka intézménye) működése (Oláh 2016).

Amennyiben az elemzett közösség működésében a vállalkozói komponensre is fókuszálunk, fontos megemlíteni az informális gazdaság fogalmát, ahhoz kapcsolódóan pedig a társadalmi bizalom, integráció, innováció fogalmakat (Webb et al. 2009, Avasthy et al. 2013, Chen és Chen 2020, Williams és Krasniqi 2018). Ahogyan a kistermelőkkel és az informális agrár-élelmiszerkereskedelemmel kapcsolatban Vorley (2013) jelzi, az informalitás mindig központi szerepet fog játszani mind a vidéki, mind a városi élelmiszertermelésben a biztonság, a megélhetés és a munkahelyteremtés szempontjából.

Módszertan

Az elvégzett kutatás fókuszában egy Csíki-medencében található, háztáji gazdálkodási tevékenységhez kapcsolódó sajátos társadalomszerveződési forma áll. A közösség látható keretét egy virtuális csoport jelenti, ugyanakkor a személyes kapcsolatok által a kontaktusok, interakciók a fizikai térben is zajlanak.

A közösség keretét képező virtuális csoportosulás 2019-ben indult, jelenleg több mint 12.000 tagja van (férfiak és nők, a fiatal és a közép korosztály egyaránt), és folyamatosan bővül. Közösségi média csoportként a leírásban megjelölt célcsoport: háztáji kiskertet művelők és állattartók, helyi hobbi-kézművesek, valamint az általuk termelt és készített termékek iránt érdeklődők. A csoport tevékenysége termékek és információk megosztásán és cseréjén alapszik.

Ehhez a sajátos társadalomszerveződési formához kapcsolódóan az elvégzett kutatás a virtuális környezetben történő interakciók megfigyelésére irányult (a közösség tagjaként napi rendszerességgel végzett résztvevő megfigyelés). Továbbá 25 esetet elemeztem félig strukturált interjúk és informális beszélgetések alapján. Ezen kívül a kutatás fontos kiindulópontját képezte a témához kapcsolódó nemzetközi és térségi szakirodalmi anyagok összegyűjtése és elemzése, a közösségszerveződési modell székelyföldi társadalmi kontextusának elemzése.

A közösség tagjaival készített interjúk beszélgetések vázlata négy témakörben tartalmazott kérdéseket: (1) bevezető kérdések, ösztönző hatások, motivációk, (2) a közösséghez való csatlakozás szerepe és tartalma, (3) a termékelajánlás folyamata, szerepe a közösségen belül és azon kívül, (4) a termékszerzés/információszerzés folyamatával, hasznosságával, fontosságával kapcsolatos egyéni reflexiók.

A kutatási eredmények értelmezése során az alábbi témaköröket vizsgáltam:

- A szerveződést meghatározó tényezők:
 - a közösség kialakulása és célok
 - szabályok és bejegyzések
 - értékek és normák
- A működési feltételek változása a COVID-19 vírushelyzet hatására.
- A kapcsolódást meghatározó tényezők a közösség tagjaival készült interjúk beszélgetések alapján.

Eredmények

A szerveződést meghatározó tényezők

A tanulmány tárgyát képező innovatív közösségszerveződési forma szakmai szempontú megragadásának és elemzésének első szintje azoknak a tényezőknek a számbavétele, amelyek meghatározzák, hogy ebben a több településen élő embereket összefogó struktúrában a tagok miként jelennek meg, mi szervezi a tevékenységüket, valamint miként kommunikálnak. Ezzel kapcsolatban a megfigyeléseimet a következő szempontok szerint összegzem: (1) kialakulás és célok, (2) szabályok és a bejegyzések, (3) értékek és normák.

A *közösség kialakulása és céljai* szempontjából fontos megemlíteni azt, hogy a keretet és a kiindulópontot egy közösségi média csoport jelenti, amelynek a megnevezése és a tagjainak a lokális meghatározottsága is jelzi a Csíki-medence való kapcsolódást. Ez az innovatív szerveződési forma három személy kezdeményezésre, a helyi termékeket, a fenntartható életmódot és a környezetbarát szemléletet népszerűsítő mozgalomként indult, amely mára már egy majdnem 12 ezer tagból álló, kölcsönös segítség- és információnyújtásra, és agrárjellegű csere tevékenységre alapozó entitássá nőtte ki magát, amely nagyon sok szempontból közösség jellegű sajátosságokkal rendelkezik. Ilyen sajátosság az, hogy társadalmilag felépített, társadalmi funkcióval rendelkezik (oktatás, információmegosztás, kutatás, érdekképviselés) (Hunter és Stockdale 2012). Ebben az esetben fontos megemlíteni a gazdasági funkciókat és előnyöket is, amelyeket a közösséghez való tartozás a háztáji gazdálkodásból származó ételek és termékek felajánlóinak számára jelenthet, akik között kevés számban vannak vállalkozók is. A szerveződés további sajátossága az, hogy míg a kapcsolatfelvétel a digitális felületen, az interakciók jelentős része a fizikai térben történik, a felajánlott és igényelt termékek cseréje által.

A közösség explicit céljai a következők:

- Helyi kiskertekből, háztáji gazdaságokból származó ételek és kézműves termékek virtuális találkozó- és megosztóhelye.
- Nemet mondani a távolról szállított, vegyszerezett élelmiszerekre.
- Önellátásra törekvő közösség kiépítése, különösen az élelmiszerek terén.
- A termelők és a fogyasztók közötti személyes kapcsolat erősítése, a saját kiskertek létrehozásának ösztönzése.
- A kölcsönös segítség hagyományának ápolása.
- Visszahozni a lokálist, emberit, természetet.

Ez alapján látható a közösségnek azon sajátos jellege, mely szerint a helyi termékeket és élelmiszereket előtérbe helyezve a globális hálózatoktól való függetlenedésre, a fenntartható és környezetbarát életmód népszerűsítésére, valamint a termelők és a fogyasztók közötti kölcsönös segítségre és állandó kapcsolat kialakítására törekszik.

A virtuális felületen történő interakciókat szervező *szabályok* elsődleges funkciója a megfogalmazott célok, értékek és normák szerinti működés elősegítése, tehát bizonyos értelemben a közösség identitásának formálása. A világos szabályok és a „szigorú adminisztrálás” hiányában az a gyors ütem, amelyben történt a szerveződés, valamint a fizikai térre áttevődő vagy ott végződő interakciók (pl. találkozás, csere) teljesen átláthatatlanná tették volna, és nem a jelenlegi irányba formálták volna ezt a struktúrát.

Az elemzés időpontjában érvényes szabályzat 19 szabályt tartalmaz a célcsoport jellemzőiről, követendő normákról, értékekről, a termékekkel kapcsolatos alapkövetelményekről (saját és helyi), felelősségvállalásról, a bejegyzésekkel kapcsolatos technikai információkról külön a felajánlók és a vásárlók számára. Ide kapcsolódik a hashtag-ek használata, amely a bejegyzések visszakeresését, csoportosítását, átláthatóságát támogatja. A szabályzat továbbá külön, rövid leírást tartalmaz a bejegyzések témáiról. Népszerű témák a bejegyzésekben az előfordulás gyakorisága szerinti sorrendben: zöldség, készételek, tanuljunk egymástól, vetőmag, palánta, gyógy- és fűszernövények, húsfélék, gyümölcs, disznóvénnyek, háztáji élő állatok, jó példák, pék- és cukrásztermékek, tejtermékek, kézműves kozmetikumok, kézműves termékek, szerszám és eszköz kölcsönzés, rendezvény, kaláka.

Az explicit célok és szabályok által szerveződő közösségi interakciók alapján a következő *értékeket és normákat* azonosítottam: a helyi (Csík környéki), háztáji, saját, esetleg helyi kisvállalkozások által létrehozott termékek, élelmiszerek fontossága, a személyes kapcsolat és a bizalom, a felajánlott termékek és információk megbízhatósága, tiszteletteljes, toleráns kommunikáció és viselkedés, az anyanyelv igényes használata, környezetvédelem, a zero és low waste életmód szemlélete.

A működési feltételek változása a COVID-19 vírushelyzet hatására

A vírushelyzet hatására az elemzett közösség működésének környezetében számos új tényező jelent meg: ilyen például a fizikai tér korlátozása, a digitális kommunikáció előtérbe kerülése, a formális élethelyzetek és kapcsolatok számának csökkenése. Ezek a tényezők részben változtattak a működési feltételeken, másrészt hozzájárultak az előző fejezetben fölvezetett célok, szabályok, értékek és normák pontosításához, s ezáltal a bevált működési modell erősítéséhez.

Az elemzett közösség működése szempontjából az új tényezők hatására pozitív változásként figyeltem meg a kapcsolódások számának növekedését (a vizsgálat ideje alatt a közösség közel 3 ezer új taggal bővült). Továbbá az interneten történő kommunikáció előtérbe kerülése, az, hogy az emberek többet kommunikáltak az interneten, és az igényük megnőtt a közösségekhez való kapcsolódás online alternatíváinak keresésére, nagymértékben kedvezett a szóban forgó közösség erősödésének. A gyakoribbá váló kommunikáció és interakció közvetett módon hozzájárult a közösségi identitás erősödéséhez. Megfigyeléseim szerint a vírushelyzet még inkább fölerősítette a tagok sokféleségét, ugyanis az elmúlt időszakban életkortól, nemtől, családi helyzetűtől, iskolai végzettségtől, hobbi-szerű érdeklődéstől és tevékenységtől függetlenül is előtérbe kerültek olyan tényezők és témák, mint a digitális kommunikáció kényszere, az élelmiszerbeszerzési nehézség, a város-vidék kapcsolat változása, a vidéki lét felértékelődése, a helyi szezonális termékek iránti érdeklődés, vagy a globális rendszerektől való függetlenség.

További, az elemzett közösség működésére vonatkozóan pozitív változásként értelmezhető, hogy a vírushelyzet hatására megnövekedett az alternatív tanulási formák iránti igény – például tanulás az online térben, egymástól való tanulás és tanítás, információk saját kertről, növényekről, termékellátási folyamatról, a térségben és szezonálisan előforduló növénybetegségekről, kártevőkről –, ami a vírushelyzet előtt is a tagok közötti interakciók és a kapcsolódás központi eleme, motivációja volt.

Összességében a vírushelyzet hozzájárult a közösség működési elveinek, jellegének és explicit céljainak erősödéséhez azáltal, hogy egyértelműsítette azt, hogy a globális rendszerektől való függőségnek krízishelyzetben nagyon sok hátránya van, amit kizárólag lokális szintű megoldásokkal lehet ellensúlyozni. Nem utolsó sorban fontos megemlíteni az egészséges életmódot, mint az elemzett közösség működésének egyik központi elemét, amely a vírushelyzet kontextusában nem csak a globális-lokális szembenállásban, hanem egyéni és társadalmi szinten is a kiszolgáltatottságot ellensúlyozó, pozitív tényezőként tételeződik.

A kapcsolódást meghatározó tényezők a közösség tagjaival készült interjúk beszélgetések alapján

Az interjúk és informális beszélgetések és így az elemzés során is fontos szempontot képeztek a közösség tagjainak kapcsolódását ösztönző hatások, motivációk, amelyek meghatározzák a kapcsolódás szerepét és tartalmát. A narratívák elemzése alapján az 1. számú táblázat egy-egy interjúrészlet segítségével összegzi és szemlélteti a kapcsolódás motivációit, szerepét és tartalmát. A tagokkal készült interjúk és informális beszélgetések alapján a közösséghez való kapcsolódásban fontos hatásként, motivációként tételeződik a *közvetlen környezet*, vagyis az ismerősök ajánlása, amely a fizikai és a virtuális térben egyaránt működik. Több interjúalany számol be arról, hogy egy ismerős ajánlása, vagy pozitív tapasztalata motiválta a közösséghez való kapcsolódásra. Itt fontos megemlíteni a közösségi média közös érdeklődésű egyének gyors kapcsolódását elősegítő jellegét, valamint a csoport adminisztrátorának meghatározó szerepét.

Az interjúk beszélgetések alapján a csatlakozást jelentős mértékben meghatározzák és motiválják a *hasonló érdeklődésűek közösségéhez való tartozás előnyei* olyan kulcsfogalmak mentén, mint az információszerzés, kapcsolatépítés, tanulás, motiváció. Az interjúalanyok ezeket a tényezőket a közösség értékeinek tartják, amelyek fennmaradásáért érdemes plusz áldozatokat hozni, és a nehézségeket vállalni. Ehhez szorosan kapcsolódik a közösséghez való csatlakozás egyik központi motivációja, amely nem más, mint a *helyi kiskertekből származó élelmiszer és egyéb termék*

beszerzése, felajánlása. A tagok motiválásán túl e köré szerveződik a virtuális felületen történő interakciók döntő többsége. Ugyanakkor minden egyéb motiváció visszavezethető erre, vagyis elsősorban ebből indul ki.

Negyedik motivációs tényező *a környezettudatos, fenntartható, egészséges életmód kialakításának, gyakorlásának elősegítése,* ami napjainkban egy igencsak divatos szemléletmódot jelöl. Érdekes kettősség, hogy miközben ezek a kulcsfogalmak mentén egy új trendet vélünk felfedezni, székelyföldi vonatkozásban a hagyományos, önfenntartó családi gazdálkodás modelljének elemeit látjuk.

A tagok motivációival szoros összefüggésben, a tanulmányban elemzésre került a közösséghez való kapcsolódás szerepe, tartalma, vagyis az a kérdés, hogy mi az, amire a tagok a mindennapi életükhöz kapcsolódóan leginkább „használják” ezt a „csoporthoz tartozást”, csoportot? Mi jelenti számukra a közösséghez való tartozás előnyeit?

Ebben a vonatkozásban is kulcstényezőként körvonalazódik a fentiekben már említett *termékek beszerzése és felajánlása.* A tagok többsége számára a kapcsolódás fő szerepét az jelenti, hogy a közösség által, a térségben egyedülálló módon lehetősége van a nagykereskedésben nem megtalálható, helyi, autentikus, környezetbarát módon előállított, vegyszermentes termékek, élelmiszerek beszerzésére. Tehát ha a kereslet és kínálat oldaláról vizsgáljuk az interakciókat, számszerűen sokkal több az olyan tag, aki esetében a kapcsolódás tartalmát a termékek és információk iránti érdeklődés képezi. Külön tartalomként fontos megemlíteni a termékek megosztásán és cseréjén túlmutató *információcserét,* amely hozzájárul a közösségi tudás termelődéséhez és a társadalmi funkció erősödéséhez. Ez képezi az alapját a tagok számára fontos *kapcsolatépítésnek és egymás inspirálásának.* Bár látszólag, a virtuális interakciók alapján ez a komponens háttérbe szorul, a közösségnek több tagja „passzívan” erre a célra használja a közösségi tagságot. Annak ellenére, hogy számszerűen a közösség jelentős hányada rejtőzködik – tehát nem nyilvánosan érdeklődik a termékek iránt, nem oszt meg bejegyzéseket – több interjúalany megemlíti, hogy a virtuális felület *lehetőséget biztosít a megmutatkozásra.* Értelemszerűen ez a tartalom leginkább a termékeket felajánlók esetében kerül előtérbe.

Végül, de nem utolsó sorban, több interjúalany számára fontos tartalmi tényező *a hagyományok megélése:* a megszokott, a bevált, ami működik, ami értékes. Az interjúalanyok narratíváinak elemzése alapján ez a tényező a közösség működésének egyik mozgatórugója.

1. táblázat: A kapcsolódás motivációi, szerepe és tartalma

Table 1: Motivations, role and content of the connection

A kapcsolódást ösztönző hatások, motivációk
<ul style="list-style-type: none"> - a közvetlen környezet: „ismerve őt, kezdtem a hasznát látni annak, hogy miért jó egy ilyen csoporthoz tartozni” - a hasonló érdeklődésűek közösségéhez való tartozás előnyei: „vannak emberek, akiket ennek a csoportnak a révén ismertem meg” - a helyi kiskertekből származó élelmiszer és egyéb termék beszerzése, felajánlása: „általában olyan termékek keltik fel a figyelmemet, amelyek nem szokványosak” - a környezettudatos, fenntartható, egészséges életmód kialakításának, gyakorlásának elősegítése: „az urbanizáció hatására nem foglalkozunk azzal, ami valóban táplál: azok a táplálékok, amik az én kertemben nőttek”
A közösséghez való kapcsolódás szerepe, tartalma
<ul style="list-style-type: none"> - termék beszerzés és felajánlás: “volt olyan is, hogy ott találtam terméket, mert kiírtam, hogy valakinek van-e őshonos fajta labdarózsája” - információcsere: “nekem valójában információra volt szükségem egyáltalán arról, hogy mi az, ami megterem nálunk”

- **kapcsolatépítés:** *"óriási dolog, hogy most már tudom, kitől tudok beszerezni bio vegetát, kinél találok finom paradicsom palántát, s hol, ki termel olyan zellert, ami az ő kertjébe, vegyszermentesen van termesztve..."*
- **motiváció, inspiráció:** *"egy ilyen ösztönző dolog ez, hogy ha más is foglalkozik velem, akkor én is tegyem oda magam."*
- **a megmutatkozás lehetősége:** *"ha valamiből többlet van, miért ne cserélhetném el, vagy miért ne kereshetnék abból pénzt is, ha valaki másnak épp szüksége van rá?"*
- **a hagyományok megélése:** *"...menjünk vissza azokhoz az almafajtákhoz, amelyek biztosan megteremnek itt..."*

Forrás: Saját szerkesztés

Összegzés

A tanulmány egy virtuális és fizikai tér határán működő, a kétfajta tér elemeit egyaránt „használó” közösségben az interakciók megfigyelése, a tagokkal készített interjúk, és informális beszélgetések alapján foglalkozott rövid helyzetkép felvázolásával. Az elemzés a következőkre irányult: a szerveződést meghatározó alap tényezők – célok, szabályok, értékek és normák –, a működési feltételek COVID-19 vírushelyzet hatására történő változásai, valamint a tagok csatlakozását meghatározó tényezők.

Az eredmények alapján a közösség virtuális megjelenésének, és az általa közvetített értékeknek, normáknak és kulturális mintáknak megerősítő, identitástermelő funkciói vannak. Ez a fajta közösségi megjelenés és működés az elemzett térségben az együttműködés, közösségszerveződés új, innovatív formája, amelynek társadalomalakító és társadalomnevelő szerepe, hatása is lehet. Ennek elemzése további kutatási feladat. Az eddigi megfigyelések alapján az elemzett közösség virtuális és fizikai vonatkozásban is nagy népszerűségnek örvend, és hatással van a helyi társadalomra azáltal, hogy sok ember használja és beszél róla a mindennapokban. A siker egyik fontos tényezője lehet a modell társadalomtörténeti előzménye, illeszkedése a Csíki-medence társadalmi jellemzőihez.

A közösségszerveződési modell komponenseinek/működési feltételeinek, és azok változásának elemzése a COVID-19 vírushelyzet hatására azt jelzi, hogy a megváltozott térhasználat, kommunikáció, valamint a formális élethelyzetek és kapcsolatok számának csökkenése olyan pozitív változásokat eredményezett a jelzett közösség működésében, amelyek hosszútávon megalapozzák közvetlenül ennek, de más hasonló jellegű társadalmi gyakorlatnak a létjogosultságát is.

Az interjúk és az informális beszélgetések alapján a közösséghez való kapcsolódás négy ösztönző hatása körvonalazódott: a közvetlen környezet, a hasonló érdeklődésűek közösségéhez való tartozás előnyei, a helyi kiskertekből származó élelmiszer és egyéb termékek beszerzése, felajánlása, valamint a környezettudatos, fenntartható, egészséges életmód kialakításának, gyakorlásának elősegítése. Az eredmények továbbá a közösséghez való csatlakozás szerepe, tartalma témakörben hét kulcstényezőt jelölnek: termékek felajánlása, termékek beszerzése, információcsere, kapcsolatépítés, motiváció/inspiráció, a megmutatkozás lehetősége, valamint a hagyományok megélése.

Összességében az elemzett közösség szerveződése és működése egy sajátos társadalmi jelenség, amely miközben eltér a székelyföldi térségre jellemző közösségi megjelenési formáktól, a családi önfenntartó gazdálkodás hagyományos modelljét erősíti (felaprózott földterületek, földművelés, állattartás, önellátás, a többlet továbbadása és értékesítése, a külső tényezőkkel szembeni kiszolgáltatottság mérsékelése), illetve a térségi agrárinnovációs folyamatokkal összefüggésben az agrárszereplők önmeghatározási és társadalmi beágyazódást megalapozó kezdeményezéseinek egy sajátos formájának tekinthető.

A székelyföldi térségben az információs technológia elterjedésével párhuzamosan megjelenő új közösségek és közösségi megjelenési formák, valamint azok társadalmi szerepének elemzése fontos kutatási feladat és további kutatási irány lehet. Rurális térségek szempontjából előtérbe

kerülnek azok a szakmai kérdések, amelyek a globális hatásokra bekövetkező egyéni, családi és a lokális társadalom egészét érintő válaszokkal, reakciókkal foglalkoznak. A tanulmány alapját képező kutatás egy kisléptékű, feltáró jellegű kutatás, amely nem adhat választ ezekre a kérdésekre, de további elemzések alapját képezheti.

Ez az új községekszerveződési forma rurális térségben, a virtuális és a fizikai tér, a tradicionális és a modern határán ragadható meg, és az endogén vidékfejlesztési paradigma alapján versenyképességi tényezőt jelent.

Irodalomjegyzék

- ALMSTEDT, Å. – BROUDER, P. – KARLSSON, S. – LUNDMARK, L. (2014): Beyond post-productivism: from rural policy discourse to rural diversity. *European Countryside*, 4. 297-306. <https://doi.org/10.2478/euco-2014-0016>
- AVASTHY, D. – RAY, A. K. – DEB, R. (2013): Women informal economy: its characteristics and legitimacy in the intergenerational context. *Cuadernos Hispanoamericanos de Psicología*, 13(1). 4-12.
- BIRÓ A. Z. – MAGYAR F. (2013): *Vidék és versenyképesség. Agrárinnovációs helyzetkép a székelyföldi térségben*. Csíkszereda: Státus Kiadó.
- BIRÓ A. Z. (2019a): Székelyföld – társadalomtudományi megközelítések. *Metszetek Társadalomtudományi Folyóirat*. 8.2. 3-16. <https://doi.org/10.18392/metsz/2019/2/1>
- BIRÓ A. Z. (2019b): Fiala agrárvállalkozók – társadalmi innováció. *Korunk*. XXX/10. 29-32.
- BIRÓ, A. Z. – SÁROSI-BLÁGA, Á. (2020): Embeddedness or Marginalization? Aspects for Analysing the Local Embeddedness of Innovative Agricultural Enterprises in Szeklerland. *Acta Universitatis Sapientiae, Social Analyses*, 22.10.77–93 <https://doi.org/10.2478/aussoc-2020-0004>
- BURT, R. S. (2000): The network structure of social capital. *Research in Organizational Behaviour*. 22. 345-423. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-3085\(00\)22009-1](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-3085(00)22009-1)
- CHEN, Y. C. – CHEN, M. N. (2020): Social Trust and Open Innovation in an Informal Economy: The Emergence of Shenzhen Mobile Phone Industry. *Sustainability* 12(3): 775. <https://doi.org/10.3390/su12030775>
- GENNAI-SCHOTT, S. – SABBATINI, T. – RIZZO, D. – MARRACCINI, E. (2020): Who Remains When Professional Farmers Give up? Some Insights on Hobby Farming in an Olive Groves-Oriented Terraced Mediterranean Area. *Land*. 9/5.168. <https://doi.org/10.3390/land9050168>
- HOLLOWAY, L. (2002): Smallholding, Hobby-Farming, and Commercial Farming: Ethical Identities and the Production of Farming Spaces. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 34/11. 2055-2070. <https://doi.org/10.1068/a34261>
- HUNTER, G. M. – STOCKDALE, R. (2012): A Framework for Analyzing Online Communities: Sponsor and Member Value Proposition. *International Journal of Sociotechnology and Knowledge Development* 2/3. 11–25.
- KAM (1999): *Székelyföldi háztartásvizsgálat*. KAM –Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Kézirat.
- KAM (2004): *Székelyföldi háztartásvizsgálat*. KAM –Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Kézirat.
- KAM (2011): *Székelyföldi háztartásvizsgálat*. KAM –Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Kézirat.
- KAM (2013): *Családok a székelyföldi térségben. Identitás, jövőkép, társadalmi beágyazottság*. Székelyföld Fejlesztési Intézet – KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Kézirat.

- LÉGMÁN A. (2012): Községképek. Kovách Imre - Dupcsik Csaba - P.Tóth Tamás - Takács Judit (szerk.): *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Tanulmányok*. Budapest: MTA-TKSZI – Argumentum. 357-369.
- LONGSTAFF, P. H. – ARMSTRONG, N. J. – PERRIN, K. – PARKER, W. M. – HIDEK. M. A. (2010): Building Resilient Communities: A Preliminary Framework for Assessment. *Homeland Security Affairs*. 6/3. 1–23.
- OLÁH S. (2016): A „KIS MAGYAR VILÁG”, 1940-1944. Társadalmi és gazdasági átalakulás. In: Bárdi, N. – Pál, J. (szerk.): *Székelyföld története. III. kötet*. Székelyudvarhely: MTA BTK-EME-HRM.
- PHILLS, Jr., J. A. – DEIGLMEIER, K. – MILLER, D.T. (2008): Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6(4). 34–43.
<https://doi.org/10.48558/gbjv-gj47>
- PLOEG, J. D. – YE, J. – SCHNEIDER, S. (2015): Rural Development: Actors and Practices. *Research in Rural Sociology and Development*, 22. 17-30.
<https://doi.org/10.1108/S1057-192220150000022001>
- POWER, G. A. (2010): Ecosystem services and agriculture: tradeoffs and synergies. *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 365, 2959–2971.
<https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0143>
- SÁROSI-BLÁGA Á. (2019): Hogyan határozzák meg önmagukat a székelyföldi térség fiatal gazdái? *Korunk*. XXX/10. 33-37.
- SUTHERLAND, L. A. (2019): Finding ‘Hobby’ Farmers: A ‘Parish Study’ Methodology for Qualitative Research. *Sociologia Ruralis*, 60/1. 129-150.
<https://doi.org/10.1111/soru.12262>
- TÓTH-KASZÁS N. – KELLER K. – ERNSZT I. – PÉTER E. (2017): Helyi termék: biztos megélhetés vagy keresetkiegészítés? *Gazdálkodás*, 61(4). 335-354.
- WIESINGER, G. (2007): The Importance of Social Capital in Rural Development, Networking and Decision-Making in Rural Areas. *Revue de Géographie Alpine* 4(95-4).
<https://doi.org/10.4000/rga.354>
- WOODS, M. (2007): Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. *Progress in Human Geography*, 31 (4). 485–507.
<https://doi.org/10.1177/0309132507079503>
- VORLEY, B. (2013): *Meeting small-scale farmers in their markets: Understanding and improving the institutions and governance of informal agrifood trade*, London/The Hague/La Paz: IIED/HIVOS/Mainumby.
- WEBB, J. W. – TIHANYI, L. – IRELAND, R. D. – SIRMON, D. G. (2009): You Say Illegal, I Say Legitimate: Entrepreneurship in the Informal Economy. *The Academy of Management Review*, 34(3). <https://doi.org/10.5465/amr.2009.40632826>
- WILLIAMS, C. – KRASNIQI, B. (2018): Explaining informal sector entrepreneurship in Kosovo: an institutionalist perspective. *Journal of Developmental Entrepreneurship* 23(02).
<https://doi.org/10.1142/S1084946718500115>.